

VERDIG DEMENSOMSORG KREVER KOMPETANSE

Demenskonferansen 2017

”Fremje det friske”

Ålesund 8.mars.

ER VERDIGHET TRUET VED DEMENSLIDELSE?

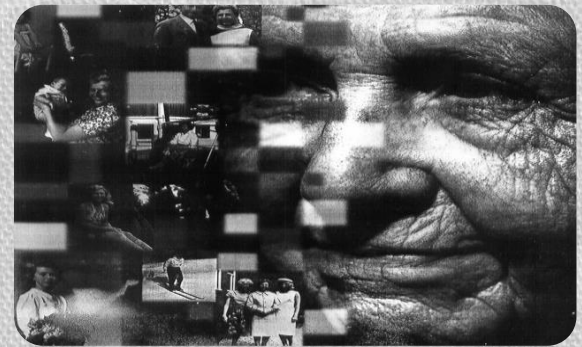
- hvorfor?
- Hvordan?

Verdighet fordrer anerkjennelse

- Demenssykdommens konsekvenser kan true anerkjennelse
- Hvorfor?
  - Hva er de "uformelle" kriterier for anerkjennelse? Gjensidighet? Tillit? Kommunikasjon? Forutsigbarhet? Trygghet?
  - Hva er truet ved demenssykdom?
    - Vurderingskompetansen
    - Evne til abstrakt tenkning
    - Evne til å kommunisere rasjonelt
    - Hukommelse, kontinuitet og identitet

Alle vesentlige elementer i gjensidig anerkjennelse

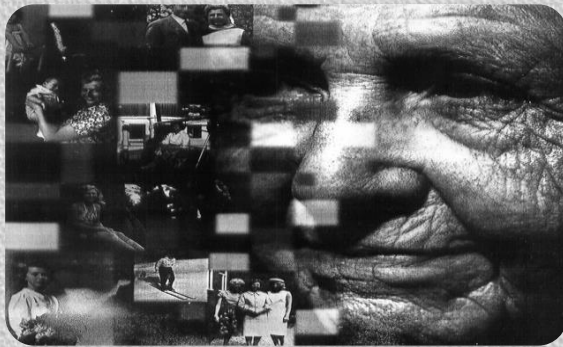

So What? Hva er mulig konsekvens?

(Negativt som trussel på verdighet)

- Uforutsigbarhet i relasjoner
- Uberegnelighet – fysisk og mentalt
- Redusert verbal kommunikasjon og gjensidig formidling

Påvirkes omsorgspraksis negativt??

- Pasientene overses
- De blir ikke involvert
- Forventninger reduseres – vi overtar
- Redusert verdi i fellesskapet – mer utfordrende adferd-
mindre verdi
- Forventet tilpasning innfris ikke – frustrert personale

Menneskets sårbarhet – omsorgens karakter

- Menneskets sårbarhet – den Andres ansvar
- Valget vi som mennesker står i: Å velge å ta ansvaret eller ikke
- Et asymmetrisk forhold – et maktforhold – en makt-ubalanse
- Helsepersonells profesjonelle ansvar – om å være overlatt til oss
- Om å møte et annet menneskes avhengighet; jo større avhengighet jo større ansvar
- Definisjonsmakt – vi bestemmer
- Omsorgens karakter er knyttet til ansvaret for den som trenger omsorg. Heri ligger både den moralske og den faglige begrunnelse
- I møte med personer med demens ligger det endelige ansvaret alltid hos helsepersonell
- **”Damen i dusjen”** – når diagnosen er referanserammen

Hva er situasjonen i fortellingen om damen i dusjen?

Hvem befolker situasjonen?

Hvem påvirker hvordan situasjonen blir?

Hvem har ansvaret i situasjonen?

Pasientens atferd forstås utelukkende gjennom **diagnosebriller**

- En oppgave skal gjøres
- Pasienten spiller ikke på lag
- Hun har demens – hun forstår ikke
- Hun gjør motstand – hun slår og hun roper
- Hun må dusje
- Vi gruer oss – men nå må hun til pers
- Vi forebygger hennes reaksjon med medikamenter
- Så går vi to stykker inn

- hun passer ikke inn.....

Verdighet på spill i sykehjem – erfart av ansatte

- Balanse mellom oppgaver og person
- Balansen mellom autonomi og verdighet
  - svak tvang
  - unnløstelse
  - å ikke bli hørt
- Arbeidsmiljø og organisasjon
  - prioriteringer - belønninger
  - arbeidskulturen åpner – eller lukker?
- lederens rolle

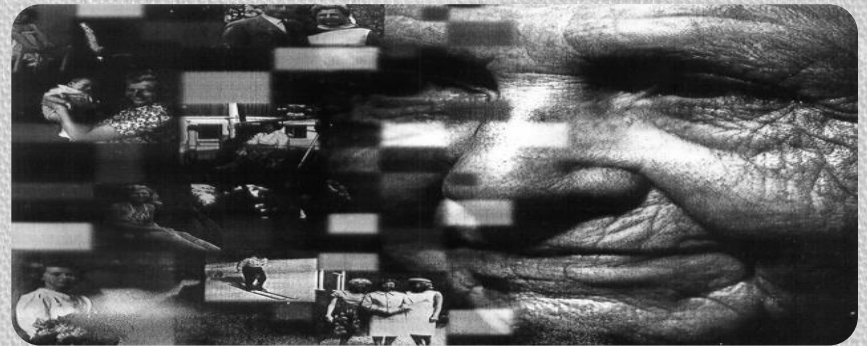
Jakobsen R, Sørli V (2010) Dignity of older people in a nursing home: Narratives of care providers. *Nursing Ethics* 17(3) 289 – 300

Jakobsen R, Sørli v (2015) Ethical challenges: Trust and leadership in dementia care. *Nursing ethics* doi 10.1177/0969733015580810

Hva erfarer personer med demens

- Mellom rasjonell tenkning og kaos. Situasjonsbetinget kaos/erfarings-basert kaos
- Mangel på kontroll
- **Hva betyr det for oss som helsepersonell?**
- Grunnlaget for tillit legges i møtene – *noen har gjort seg fortjent til tillit, andre ikke*. Tillit er ikke et intellektuelt begrep – men en kroppslig erfaring.
- Trygghet erfares kun der tillit rår
- **Dagbøkene**

Hvilke kunnskaper trenger vi?

Nærvær – å la seg berøre

En forutsetning i kommunikasjonen når det verbale språket og forståelsen er redusert

En forutsetning for tillit

En forutsetning for anerkjennelse

SPØRSMÅL MÅ HELSEPERSONELL FORHOLDE SEG TIL I MØTE MED PERSONER MED DEMENS

- Hva skjer ved demenssykdom ?
- Hvilke konsekvenser kan demenssykdom få for den som er rammet?
- Hvem er den som er rammet?
- Hva er situasjonen? Hva skjer? Hva påvirker det som skjer? Hvilken virkning har jeg på situasjonen?
- Hva er mitt ansvar? Hvordan kan situasjonen løses?

Forståelse av sammenhenger er avgjørende kunnskap – Forstår vi den kunnskapen som vi blir presentert for? **Hansen og morgenrapporten**

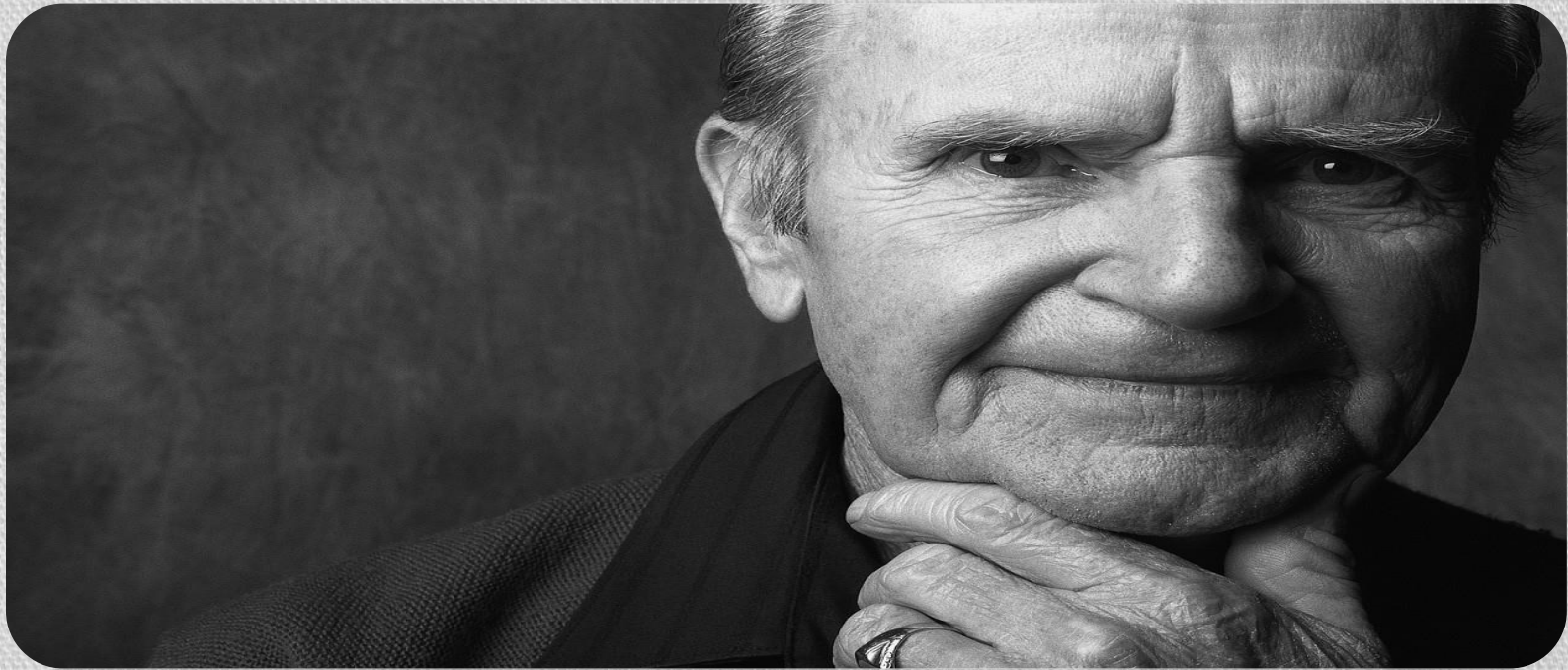

Å FULLFØRE LIVET?

To fortellinger – to liv – to
tilnærminger

Marit og Lie

Hva vil vi?

Bidra til å fullføre dette livet!

...javel.....

HVORDAN?

Hva når pasientens egne valg
defineres av oss som
uverdig?

Hvor går grensen?

Javisst gjør det ont ...

Å FULLFØRE LIVET?

Hva handler det om hos disse to?
Hvem bestemmer hva det skal
handle om?

Hvem vet best?

Hva når den det gjelder ikke kan
formulere sine ønsker?

Hva betyr dette å fullføre livet?

- *Det er selvsagt individuelt* – vil dere si, og ingen vil være uenige i det
- *Men så er det virkeligheten da.....*
- Er det tydelig formulert i bestillingen til helsetjenesten at det å fullføre et liv er et mål?
- Snakker vi i det hele tatt om demens som en trussel i forhold til livet?
- Når vi snakker om palliasjon i demensomsorgen – hva snakker vi om da? Livets siste fase... Hva og når er livets siste fase....
- Kan hospicefilosofien representere en forståelse som er relevant for møter med personer med demens og deres nærstående...
- **ALTSÅ FLERE SPØRSMÅL ENN SVAR HER**

TILBAKE TIL SÅRBARHET – ANSVAR OG MAKT

- ”TOTAL PAIN – TOTAL CARE” Cicely Saunders
- PRINSIPPER I HOSPICEFILOSOFIEN:
  - Erkjennelse av at pasienten og dennes familie har sammensatte utfordringer og behov – helhetlig tilnærming
  - Lindring av smerter og plagsomme symptomer – total pain – total care
  - Tverrprofesjonell innsats – inklusjon av familie og historie
  - Autonomi og inklusjon av pasientene og deres pårørende i sentrale beslutninger
  - Pårørende trenger også tjeneste
  - I møte med vanskelige livssituasjoner møter helsepersonell utfordringer i eget liv og egen historie – det bør være plass til dette
  - Alle berørte vil kunne kjenne på egne verdier og preferanser i forhold til valg – respekt for dette

Hospice- prosjektet: Ide og utgangspunkt

- Bakgrunn;
  - ”Skrekk og gru” fra eldreomsorgen
  - Hospice – den gode omsorgen
- Ideen:
  - Kan erfaringer fra Hospice være nyttig i demenssorgen?
  - Kan fokus på erfaringer med god omsorg være et alternativ til det negative fokus eldreomsorgen har?
  - Kan vi gå til begge felt for å belyse en omsorgspraksis?
- Todelt prosjekt:
  - del 1: intervju, del 2: intervensjon
- Del 1
  - Erfaringer med god omsorg fortalt av omsorgsutøvere i 2 hospice og 2 sykehjem; 24 omsorgsutøvere+ 24 pårørende
  - Induktiv , narrativ tilnærming
  - Informantene definisjonsmakt over innhold i begrepet god omsorg
- Del 2. Aksjonsforskning

Hospiceverdier i demensomsorgen

- Hva finner vi?
  - Funnene kan leses i de nevnte publikasjonene. Sentrale begreper som går igjen er:
  - Nærvær
    - å la seg berøre
    - å være samtidig som å gjøre
    - å tenke anerkjennelse – respekt og verdighet
  - Tillit
    - å skape rom for tillit
    - å se at jeg også påvirker hvordan situasjonen blir
    - Å gjøre meg kjent med pasient og familie - livshistorie
  - Ansvar
    - å være bevisst det store ansvaret
    - Å ha mot til å ta dette ansvaret; å være i situasjoner uten å ha en løsning

Hva handler denne
fortellingen om?

Hospicefilosofi i praksis?

Møte med Peder og hans familie

Særlige utfordringer ved demenslidelse?

- Oppskriftene passer ikke
- Kommunikasjonen er ikke alltid rasjonell
- Vurderingsevnen er truet
- MEN
  - Smerter, angst og andre symptomer erfares
  - Kroppens reaksjon på sykdom kjennes selv om det er vanskelig å uttrykke
  - angst og utrygghet uttrykkes ofte nonverbalt; uro eller resignasjon
- DETTE FORDRER
  - Kompetanse hos helsepersonell

Kunnskap eller kompetanse?

Klokskap

Fortrolighetskunnskap

Talent

Iedelse

- Hansen og Damen i dusjen
  - ”Jovisst gjør det ont” – og Marit og Lie
- Fortellingene illustrerer at kunnskap ikke er tilstrekkelig.....

Den ultimate kompetansen i demensomsorgen kan sammenlignes med tango; Situasjonen oppleves trygg for alle, tilliten er stor, kunnskapen er ikke bare teori og talentet får sin velfortjente plass.

Det å fullføre et liv på et verdig vis krever kompetanse

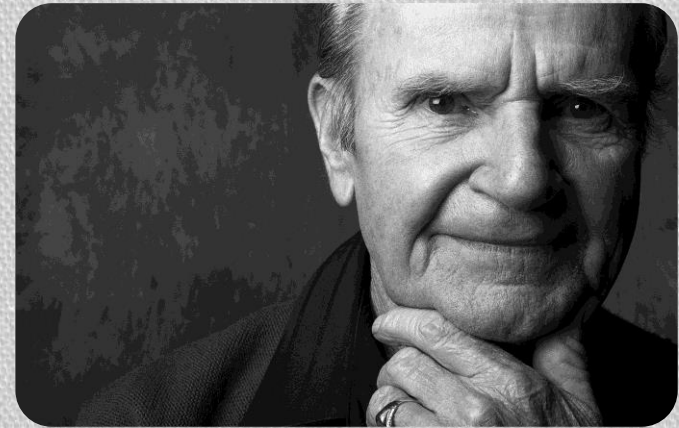
- *Du kan pugge en lærebok i tangodansing uten å lære å danse tango*
- Å være omsorgsutøver i møte personer med demens fordrer evne til å være nærværende sansende. Å håndtere uforutsigbarhet, å prøve og forstå, å øve, å lære av ”mesterne”, å ikke kreve at pasienten skal tilpasse seg våre rutiner, å være fleksibel. Alt dette, sammen med den medisinske kunnskapen, inngår i samlet kompetanse.
- Personer med demens er avhengig av våre tjenester og våre valg. Mange pasienter møter dessverre ukyndighet i møte med omsorgstjenesten.

Det er lederens ansvar at kompetansenivået er så tilstrekkelig hos den enkelte utøver at trygghet og verdighet ivaretas med tanke på å bidra til å fullføre livet.

Det er vi og våre valg
som gjør en forskjell!

Publisering i hospice-prosjektet

- Jakobsen R, Sørliie V (2010) Dignity and older people in a nursing home: Narratives of care providers. Nursing Ethics
- Egede-Nissen V, Jakobsen R, Sellevold GS, Sørliie V (2012) Time ethics for persons with dementia in care homes. Nursing Ethics
- Jakobsen R (2012) Nærvær når identitet er truet. PhD thesis, Universitetet i Nordland
- Sellevold GS, Egede-Nissen V, Jakobsen R, Sørliie V (2013) Quality care for persons experiencing dementia: The significance of relational ethics. Nursing Ethics
- Jakobsen R, Sørliie V (2015) Ethical Challenges: Trust and leadership in dementia care. Nursing Ethics
- Egede-Nissen V, Sellevold GS, Jakobsen R, Sørliie V (2016) Ethical and cultural striving: Lived experiences of minority nurses in dementia care. Nursing Ethics
- **Submitted**
- Jakobsen R, Sellevold GS, Egede-Nissen V, Sørliie V (2016) Ethics and quality care in nursing homes – relatives' experiences: submitted Nursing Ethics
- Sellevold GS, Egede-Nissen V, Jakobsen R, Sørliie V (2016) Quality dementia care – Prerequisites and relational ethics among multicultural healthcare providers: submitted Nursing Ethics

Astrid Rønsen | Rita Jakobsen

Å FULLFØRE ET LIV

Omsorg for døende og de som står nær

GYLDENDAL
AKADEMISK